

Saarõ Hipp uma keele ja kultuuri opmisõst koolin

Kae lk 2

Kaika-kandi tiatrisõbra teivä tiatritegemise klubi

Kae lk 3

Pikne või olla hiidütäv, a või olla ka silmäle illos

Kae lk 4

9 771406 922005

Avvohinnat kirānik Aalmanni Aliis

Võro Keskliina kooli oppaja Aalmanni Aliis om avvohinnat kirānik. Mõnõ aastat iist saadulõ Betti Alveri debüüdi-preemiäle omma timahava mano tulnu kats kirāndüs-preemiāt: Tuglasõ novelliavvohind ja Gustav Suitsu luulõ-preemiā.

Uma Leht uur lähembält, kiä Aliis om ja määndsit mõttit mõtlõs.

Kiä Sa olõt, Aliis?

Olõ luulõtaja ja proosakirānik. No saa siia viil tagasihioitligult mano üteldä, et avvohinnat.

Kas no julgut hindä kotsilõ periselt üteldä, et olõt kirānik?

Jah, no julgu külh. Varrampa oll' väiku hirm, et minno ei võeda tõsitsõlõ. Inemise kaesõ kirānige pääle esimuudu.

RAHMANI JANI PILT

Kirānik Aalmanni Aliis talvõlõpulidsõ Katarina allee pääl Võro liinan.

Ku pallõ om Sinno mõotanu rahvaperimüs?

Kõvastõ. Alostõn rahvajutõst, minnen rahvalaulõ ja säält edesi rahvarõividõ ja rahvaluulõ lühkeisi vormõ mano, lõpõtõn ütidsõ kultuurimäluga, mink hulgan omma ka tõisi rahvidõ perimüs ja kombõ.

Rahvaperimüs om imbunu ka popkultuuri. Ja ku seo kõik inemiisile kõrda lätt, tähendäs tuu, et timän om midägi esierālist. Mu jaos om rahvaperimüs esierāline, lätt kõrda.

Kas olõt pruuvnu võro keeli kah kirotat?

Olõ seod mõtõt märgütānū, a et ma ei olõ ilmangi eesti keele mõtõuisist priid võro kiilt kõnõlnu, sis seo tarvitaminõ tsipa hiidütäs. Ei tiia ma kõiki vormõ ja sõnno. Sõnaraamadu abiga kirotaminõ ei olõ peris tuu. Ma tahtnu, et kiil tulnu loomuligult.

Tsipa mõotas ka seo, et võro

keele tuli hingeliidsi hoitjit om umajago ja ma ei taha ummi püüdmisiga kedägi hindān pettümä panda.

Su kotsilõ passis vist üteldä, et olõt luudusõst kirotav kirānik. Säälsaman püvvāt lōidä kontrastõ ja tuud, miä luudusõga kokko ei käü. Miä pand Sinno kirotama?

Mõnikõrd herevüs, mõnikõrd suuv anda edesi tuud, midä näe ja midä või-olla mõni ei olõ tähele pandnu, et äkki mõist tä teno luulõtusõlõ sis tuud tähele panda. Innekõkkõ kirotat esihindāle. Lõvvä nuu teema, miä kõrda läävä, vai ka mõnõ ütsiku sõna vai üteliise, miä kibõna palama lõövä. Säält tulõ sis edesi minnā. Tsipakõsõ om tuu nigu vahtsidõ asjo vällä-märgotaminõ, ja om hää tunnõ, ku midägi vägevät valmis saa. Luulõtuisin saa kirotat tuust, miä süäme pääl. Üts sääne asi

omgi luudus, timä olõminõ ja alalõ püsümīne. A säält kõrval omma ka inemise olõminõ ja püsümīne, inemises olõminõ, instinktī ja hindā hāõtāmīne.

Kas luulõ tulõ tuulõst?

Vahepääl vist jah. Tulõ nigu kipõ välk vai tsāhv ja mu ülesannõ om taa kinni püüdä, nii-üteldä sõnno sisse rako.

Mis sul edesi plaanin om?

Kirotat, kirotat, kirotat. Ja kirotamisõ viljust rõõmu tunda. Tüütä kolmanda luulõkogo kallal, märgotat vahtsit novellimõttit. Mulõ passis, et novell om nigu midägi luulõ ja romaani vahepäälis. Tsehkendä tahtnu kah ināmb. Ja lehekuun uut minno iin Tarto Luulõprõmmu finaal.

Küsse RAHMANI JAN

UL

Kanepin tulõ latsi laulupäiv «Kevajā tsirgukõnõ»

Seo puulpäävä, 23. urbõkuul peetäs Kanepi seldsimajan Kanepi kihlkunna latsi laulupäivä «Kevajā tsirgukõnõ».

UL

NÕLVAKU KAIE PILT

Vaher juusk veitühaaval jo poolõst veebruarist. Ku üüse kül-mätäs ja päivält ilm selge, sis tulõ mahla õigõ hāste.

Kevvāi käen!

Mārtsikuu algusõn, ku päiv jo enāmb lāmmistāmā naksi, üteli üts koolisõsar, et imelik külh, ega aasta tulõva külmas aos kauõdõ linnan tsirgu siia tagasi, lumi lätt ärä ja edimetse lilli pistvä nõna vällä, aga õks oodat naid märke ega kõrd nigu imet. Arvada, et tuu peräst oodami ja imetelemi, et meil vähä valgõt ja viil vähāmb lāmmind aigu om.

Tinavaasta es jõua kokku lukõ, mitu talvõ novvembrist veebruarini tulla ja minnā jousõ. Säälsaman oll' maru külma ja ilmadu lumi, sis jälle vesi vällälõ. Veebruari keskel tull' taivast sääne egä maha, medä ka ligi saa-aastanõ proua es mäletä

ennembi nānnū olõvat. Ja enne, ku suurtvett mõistsõ uutma nakada, oll' ta olõman, mõnõl puul armõdu korgõ, ja jāie pikäs aos paksu iä ala.

Nii hullus asi siski es lähä, nigu vahepääl pellādä võisõ, et taa iä pääle viil paks lumi tulõ ja kõik tuu kraam kõrraga sulama ja uputama nakas. Enne saadõti päivä ja tasalikku sulla ja nüüd oma vesi üteli lumõ ja iāga hennest tagasi tõmmanu.

Ega meil muud no tetä ei olõki ku uuta ja luuta, et peris lāmmi peräle jõud ja tinavaasta hāitsemise aigu nuu hirmsa üükülmä tulõmada jääse.

Eilä kell 5.06 naksi kallendri järgi kevvāi.

NÕLVAKU KAIE

Vällä kuulutõdi võrokiilse romaani võistlus

Imäkeelepääväl kuuluf Võro instituut vällä võrokiilse romaani võistlusõ. Võistlusõlõ oodõtas romaanõ, mink pikus om vähāmbält 200 000 tähemärki, ja lühkeisi romaanõ pikkusõga vähāmbält 100 000 tähemärki.

«Võro instituudil om hää miil, et edenes luulõ- ni latsiraamatidõ avaldaminõ, ka

lühkit juttõ om ilmunu ja uma kiilset tiatrit om hää kaia. A proosat võinu viil ināmb olla: lugõja tahtva romaanõ kah lukõ. Viimāte ilmu võrokiilne romaan jo üle 20 aasta tagasi.» om kirān romaanivõistlusõ välläkuulutamisõ teedüssen.

Võistlusõlõ saadõdu käsikirā piāt olõma vähāmbält katõ kolmandigu jaon võro keelen

ja varrampa avaldamada. Aigu om romaani esitāmīsega kooni tulõva aasta imäkeelepääväni (14.03.2025). Parõmba romaani lupa Võro instituut raamatus trükki ja või-olla andas vällä ka tõisi avvohindu.

Ligembāt teedüst saa kodo-lehe wi.ee päält (õkvatii kruut-koodi abiga seo luu man).

UL

Ütine tegemine tulõ sisemädsest sunnist

Viimätsel aol om mõttõlang rännänü ao pääle, ku mi kandin elo ülesmäke naas minemä. Sada ja tsipa inämbki aastakka tagasi juhtu nii, et küläinemise ehti ütenkuun hulga vahtsit kooli- ja rahvamajju. Kasuma naksi ka alõvi ummi käsitüütari, puutõ ja kõrtsõga. Luudi hulga egäsugumaidsi seltse ja ku midägi oll' vaia osta, tetti pidoõdagid ja kofati sääi rahha.

Tuukõrd oll' taloperrin hulga latsi. Nuu, kiä talotüüd jakkama es mahu, pidi opma käsitüülišes vai koolioppajas. Inemise tahtsõva sis, et elo tankandin edesi lännü, ja olli tuu nimel valmis vaiva nägemä. Tuul aol tett vundament om meid toonu täambäste päivä vällä.

Täambädsel aol om elo nigu tõistpite lännü. Kuulõ ja rahvamaui pandas kinni, alõvi jääse väikumbas ja esiki nuu, kiä jäänü põldu pidämä, nakkasõ är väsümä, selle et niimuudu majandadõn ei tulõ otsaga kokko. Paistus, et inemiisi päähä nakkas inämb tulõma käegalüümise tunnõt.

Säandse tagapõha man om esieränis hää miil, ku mõnõl puul naatas tegemä midägi, miä tulõtas miilde inneskidse ao vaimu. Näütuses mi külän tult hääie iistvidäijide tugõmisõl kokko Kär-gula kunnakuur. Harõtami Uma Pido laulõ ja kuigi tuu lätt vaivalidsõlt, tunnõmi ütenkuun tegemisest rõõmu. Sammamuuu tundva ütidesest tegemisest rõõmu Kaika kandi tiatritegijä, kinkast om juttu täambädsen lehen.

Nii ma arvagi: tuujaos, et elo püsünü ja edesi lännü, om vaia inemiisi sisemäst sundi ütenkuun midägi tähtsät kõrda saata. Ja julgust pääle naada. Mäandsegi märgi omma joba õhun ja ma usu, et ku tegünes parasjago häid näütit, või taa elo viil edesi minnä külh.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvink: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Iives, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kirānik LUMISTE KATI and vārskit mõttit,
kuimuudu egāpāāvāello vaeldust lōūdā,
ja mārgotas tuust, miā parasjago
sūāme pääl.

Keväjälumm

Kevvāi om mu meelüsaastaag. Tuu man, kuis Põhamaa talv är lätt ja tassakõisi lämmä ilma tulõva, om egä aasta nii suur nõidus ja müstiga, nigu juhtunu seo edimäst kõrda elon. Esiki nigu sündünü egä kevvāi vahtsõst.

Talv om mu jaos üts suur ja kõrralik kuurma ja ei olõ ime, et tuul aol halõhus pääle tükk. A seo vahtsõnõ ja valgõ aig om nii helle ja illos, et sūtütäs henge ummi magusidõ unistuisi ja eloga. Mul ei saa ilmangi viländ päävä käen istmisest. Või tunnõ viisi lihtsäle kevājähõngu nuhuta ja taha tetä pikki jalotuskäuke mõtsa ja juuskva vii mano. Esierānis võimsa om tuu, ku järvi ja mere ijä laulma nakkas. Edimädse kevājakuulutaja lumõkellä omma nigu võiu-

lilli, minkal om nii esierāline makus nuhe, ja vahtrõmahl tunnus peris jumalajooigi vurhvi. Arvada tuu seo kõik inemise seest vällä muistidsõ loomusunni, timä mälehtüse tuust, et tä om tõtõstõ õnnõ üts osa luudusõst. Seo kevājāne miāki herätäs timä uinussilõ jäänü olõmisõ.

Talv om parasjago pikk, et sisse tulõ meeledü tarvidus ja igätsüs rohilidsõ ja tsirgulaulu perrä. Toda suurõmb om mu rõõm, ku saa joba urbõkuu alustusõn kasvumajja redisside ja muiõ söögikasvõ siimnit külbä ja sis suurõ herevüsega kasvõ maa seest vällätulõkit uuta. Et seo suurõ kevājā tunnõ ummõhtõ kipõmbalõ tulnu, tsuskagi sügüse kasvumajja värmiliidsi sipullilli kah.

Hõissa, elāgu kevvāi ja vahtsõ alustusõ!

Oppajil om suur võimalus kinki opilaisilõ ello üten köüdüs uma kodokandi ja kultuuriga.

Koolin või midägi külge nakata

Ma olõ 22 aastakka vana ja ma mõista võro kiilt. A ma ei olõ üts pallodõ hulgast, inämb vähembüest. Kuiki latsiga võro keele kõnõlõmist om üles kitet joba pia 30 aastakka, olõmi õks saibun, kon uma kandi kiilt mõistvit nuuri om kõrrast veidemb ja uma kandi kultuur ei olõ edimäne, miä latsi manu jõud.

Küländ selgelt või vällä tuuva, et kõgõ läbi aoluu om uma keele ni kombidõ maaha lihv-mise man olnu suur roll koolil. Tuud nii Pätsi aol ku nõvvo-kogodõ võimu all, ku ekä esierālisüst oll' vaia tasanda. A ma arva, et om perämäne aig kooli pahalasõroll ümbre käändä: oppajil om suur võimalus kinki opilaisilõ ello üten köüdüs uma kodokandi ja kultuuriga. Tuuperäst ma kirotagi, midä ma olõ elost Võromaal hädad vai halva külge saanu. Ja kuis om tuu kooliga köüdet.

Kõgõpäält keelest. Minevā aasta Eurovisiooni aigu sai ma Tarton kokko üte Laura-ga, kinka lätš jutt tuu pääle, et vat, olõmi mõlõmba siistkandist peri. Tä sis küsse, kas ma võro kiilt kah kõnõla. Ma ütli, et nojaa, loomuligult, ja naksi mugu vuristama. Vastussõs üteli tä õnnõ, et näet, vanaimä kül kõnõl ja tä nigu arvo saa ja sõnnu tiid, a vällä üteldä midägi ei mõista. Tä kurtsõ, et näil olli koolin kah võro keele tunni, a et tuud oll' nii veidü, et tä midägi ei mälehtä. Laura jaos oll' edimäne lahendus toolõ hädäle kaia kooli poolõ – kon nigu opitas kiili ja muid tähtsit asju. A ku tuu uma kandi kiil ei olõ koolioppusõn, ei olõ tuu latsõ jaos kah tähtsäs pidämist väärt. Kotost võit kül saia teedä sõnnu ja kullõlda vanaimäde jutuajamist, a kuul and iks tiid-miisi, kuis noid sõnnu käändä ja mis olokõrran umavannuisiga kõnõlda. Ja midä ülepää tuu keelega pääle saat naada.

Mu koton om kah kõik aig võro kiilt kõnõlda, a hindäle sai ma iks koolist tüüd-tegemist, miä mu keeletunnõst pallo avit. Joba edimädsen klassin teimi võõrkeelist näütemāngu «Mütäuno pido», ildampa kävemi Adsoni luulõlugõmis-võistlusõl ja eesti keele oppaja pand minno kirotama võro keelen juttõ «Mino Võromaa» võistlusõ jaos. Säandse kooli puult kõrraldõdu asā avitasõ kõik nuu külä päält kuultu tiidmise panda vormi sisse, mink

SAARÕ HIPPI,
aoluutudõng, nuur võrokõnõ

perrä tuud ildampa pruuki.

Päält keele sai ma kooli kau-du tutvas hulga ümbretsõõri pühäpaiku, ohvrikivve ja legendega. Noist kõnõlimi mi kodoluutsõõrin vai määndsen-gi muun nalakan pikapäävärühmä muudu kotussõn. Et mis mäe ja järve meil omma, kost tulõva näide nime ja nii edesi. Teno toolõ oll' mul üli-koolin Võromaa ekskursiooni aigu kõigilõ tudõngilõ ja professorilõ midägi vahtsõt kõnõlda. Näütuses, et kaegõ, tan om nüüt Muuga sild ja tan Eesti ainumas maabasiilika stiilin kerik, näet, tan elli Antumäe Ann jne. Sõidimi samma tiid pite nigu mi kandi latsõ ütessa aastakka koolibussiga ja ma sai mugu kõnõlda, miä koskil om. Ja tõsõ tudõngi imesti, kuis ma nii hulga tiia. Näide jaos oll' kuul õnnõ üts maja, a nä es saa nigu arvo, miä om sääi ümbre ja kuis tuu sinnä sai. Võinu üteldä, et ma olõ tuuperäst hulga suurõmba geograafilidsõ ilmakaemisõga ku tõõsõ muiälidse.

A egä kõiki ei köüdü vana-aolidsõ asā – ei saa kõnõlda õnnõ rahvarõivist vai tuust, kuis eleti 100 aastakka tagasi. Mullõ om üteld, et näid ei huvita sukugi, et ma kõnõla ummin TikToki postituisin õnnõ perimüse- ja aoluuasjust. No muiduki ma tuud perrä ei jätä, selle et mullõ miildüs, a är ei tohe unõhta ka tuud, et kultuur ja kiil kõik aig kasusõ ja edenese ni saa pruuvi vahtsiid asju köüdüssin noidõ vannuga. No et kõik ei piä süümä sannasuidsulihha, et võit tetä ka vanaaolidsõ vegansõõgi. Olõ-õi hullu, ku rahvarõividõga kannat nutikellä, ja uman keelen ei piä kõnõlama õnnõ keelest ja kultuurist, a saa kõnõlda ka jalgpallist vai poliitikast.

Tuud ei piä kül pelgämä, et nüüd tulõ puulahkminõ panda veebivormi ja keeletunni jaos äpp tetä. Mu kokkoputmisõ asāligõ koolilatsiga ütlesse, et vastapiten – nimä tahtva tetä peris asju. Ega telehvõn ei olõ unistus, tuu om asõndus, ku muu om ikäv. Põnõva jutu ja peris eläjide, tandsõ vai matka kõrval ei tulõ kinkalgi päähä määnegi QR-koodi skänmine.

Ma või kimmält üteldä, et võro kiil ni kultuur omma osa mu hindätiidmisest. Teno toolõ olõ ma saanu julgusõ hinnäst vällä näüdatä, löüdnü hindäle uurmisteema, mitmit projektõ, arõndanu mõistmist videot kokko panda ja saanu mõnõ reisi pääle. Teno toolõ, et ma kliipse uma Tartu kortõri ussõ pääle klepsu «Tan või pruuki võro kiilt», sai ma näütuses hää jutu pääle ehitäjidega ja hää rahvarõivavüü pakmisõ osta.ee-st. Olõ saanu tetä nalla ja kõnõlda tõsist juttu. Üts vanaimä kõnõlas hindä tegemiisist tõsitsõlõ näütuses õnnõ sis, ku küsü timä käest võro keelen.

Kas ma midägi halva kah seost saanu olõ? Vast õnnõ suurõ murõ, kas tõisil nuuril tulõ kah kunagi tuu identiteeditunnõ nii kimmält pääle. Et kas omma olõman vanaimä, kiä latsõlatsiga umma esierālist kiilt kõnõlasõ vai kas nuu bussiaknõst nättü kotussõ omma alalõ, kas sääi om kuul, puut ja inemise poodi iin ja takan. Kas tulõ viil küläpidosit ja kas sääi õks saa naarda ni tandsi.

Seo kõgõ peräst ma arvagi, et koolin, esierānis Võromaa koolin võinu nii juhi, ammõtnigu ku oppaja saista tollõ iist, et seo kandi latsil olnu võimalus saia midägi nii väärtüslist ello üten.

Pulga Jaani mõtõlus

Kommunismist

Kommunismiga omma mul tävveste selge suhtõ. Mullõ om koolin kommunismi tundmise iist hindiid pantu ja olõ kats tippkommunisti teost piaaigu pähä opnu. Kõgõpäält: Engelsi kõnõ Marxi haua pääl. Tuu oll' 1,5 lehekülge pikk ja mõtõ oll' selge ja kehtis siämaani. Mõtõ esi om sääne: Marxi kõgõ suurõmb avastus oll', et inne valitsusõ püürdmist tulõ kõtt kõvastõ täüs süüä. Kasulik manitsus ka kuulmeistriide streigi puhul.

Tõnõ tippkommunist, kink sõnnu ma surmatunnini ei unõhta, oll' Võru miis Mānniste. Timä briljantsuutra alaš sõnnuga: «Kuidas, kuidas, Nohrin? Palun täpsustage, kas kogu see asi toimus ainult teie initsiatiivil ja mārade poolt...» Tsitaadi lõpp, tagumine osa lätt ülearu sügäväle zootehnikide hingeellu.

Kuna ma olõ uma olõmise poolõst ohmu, sis võtsõ Jüri tuu initsiatiivi punkti puhtalt hindä pääle, minust ei olõs jo kiäki tuud usknu. Tegelikult oll' asi vastapidi, Jüri arvas, et avitas tuust, ku mārä tākuga tõnõtõist nuhtasõ. Ma olli tuu, kiä vei tākku ka takastpuult mārä manu. Jürile olli ma süämest tenulik, et tuu asja umas võtõ ja naistõ naarukrambi pistü-päi vällä kannaf. Piat ütlemä, et näide (Linda kolhoos) puult saadu preemia oll' kuninglik tasu tuu piinliku momendi iist.

Taha üteldä, et ku kiäki koostas kommuniste kuulsatõ kõnõdõ raamatu, sis Mānniste uma piasi sääi olõma aukotussõl.

PULGA JAAN

TOIMÕNDUSÕLT: et taast mõtõlusõst parõmbalõ arvo saia, tulõ mano kullõlda Pulga Jaani juttu «Bilansikomisjon» helüait.ee lehe päält.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas
perekunnaninimi periolõmisõst
ja tähendusest.

Tiks

Seod nimme kand Eestin 159 inemist. Nimi panti kümnen mõisan. Võrumaa ainukõnõ kotus oll' Vana-Antsla mõisa Haabsaarõ kandi Tiksi talust peri suguvõsa (hingelugõmisõn *Tix*). Säält lätš nimi küländ ruttu lakja, näütuses ka Viitinä mõisalõ. Ka seoilmaaigu om Võru maakunnan suhtõlidsõlt kõgõ rohkõmb Tikskõ.

Halinga mõisan Pärnumaal

oll' nime saajidõ naabritalu Tiksa talu. Sauga mõisan pantigi priinimi õkva Tiksa talun, Suurõ-Rõngu mõisan Tartumaal Tiksi talun. Sääi om lisanimi häste vana, joba 1638 oll' Suurõ-Rõngu mõisan *Tixe Peep*. Viil panti seo nimi Tartumaa Härānurme, Mulgimaa Holstre ja Tarvastu mõisan. Vähä tõistmuudu nimemotiivi omma Adaveren, kon Tiks panti Tikuta talun, ja Olustveren, kon Tiks panti Tillu talun.

Inämbāste om priinime takan vana talu- ja lisanimi Tiksi vai Tiksa. Joba 17. aastagasaa alustusõn elli Tartun *Tixa Jak*, tõsõ nimekujuga *Jacob Tix*. Kost lisanimi tulõ? Ma lõvvā,

et taa tulõ päämädselt vanast edenimest, miä om lühkü vorm Pühā Benedictusõ nimest. Tuust om saad *Pentus*, *Pent* ja *Bendix*, a sammamuudu saksa perekunnanimi *Dix* (nt kunstnik Otto Dix).

Terävä kõlaga nimi om ka tõisi nimmi hindä sarnatsõs tennü. Taasama Vana-Antsla nimi es olõ algusõst pääle Tiksi. Roodsiaignõ peremiis oll' Tiit vai Tiits, pääle Põhasõta elli *Titze Hinrich* ja peräkõrd viil 1805 *Tixi Isack*.

Ristinime moodu andja Pühā Benedictus, ladina keelen 'hāas üteldü, õnnistõdu', elli aastil 480–547 Kesk-Itaalian ja pand alussõ ristiusu

kloostrielu põhimõttilõ. Timä ärmineki päiv 21. urbõkuu om ka timä ku pühāmehe päiv. Eesti rahvakallõndrin tunnõtas päävä nimme pendipäiv, a kombit pendipäävä kottalõ om teedä veidü. Lõuna-Eestin võisi sõs üteldä ka: tiksipäiv.

Priinimega Tiks om perān edimäst nimepandmist veidü juhtunu. Õnnõ üts kõrd om tedä võet eestistāmisel, Vana-Laitsna vallan, nime Stalde asõmalõ. Kiäki es nakka Tiksi eestistāmisel är muutma, kuigi Aaviku Johannes esif taad üten loetelun, kon olli timä meelest jälle ütesilbilidse nime, miä tulõssi är muuta.

SAARÕ EVAR

Kaikal tull kokko tiatriklubi

RAHMANI JAN

Minevä aasta sügüsest käü Karula kihlkunna Kaika seldsimaja man kuun seltskund, kiä kuts hin-näst Kaika tiatriklubis. Nä omma joba valmis saanu ja kõrra mängnü lavatük-kü «Ähijärve bussipeatus», kon jutustõdas paiklikkõ juttõ. Seo kuu lõpun ja tulõva kuu alostusõn jõud tük Antslan ja Lüllemäel ka püüne pääle.

Mõtõ naada tiatrit tegemä olf säälkandin joba mitu aastat õhun. Nimelt eläs vai suvitas Kaika lähkül mitu tiatriga kokko puttunut inemist: Võromaal hulga aigu tiatritüken üten lõõnü Trolla Agu, mitmõn filmin üles astnu Solvaku Paula, Vinne tiatri näütlejä Kutšmezovi Aleksandr. Kuun näidega om tiatrimõtõt arotanu ka nuur pillimiis Freibergi Uku.

«Egä kõrd, ku kokku saimi, arutimi, et midägi võinu tetä. Nii mitu aastat. Kooni minev-ä aasta paksõ Keskkunna-ammõt Karula rahvuspargi 30 aasta juubõlis vällä ma-tõrjali, kirjandusmuusõumi puult üles lindistedü seokan-di perimõsjutu. Naksimi sis tuuga tüüle.» seletäs Trolla Agu, kiä pidä tiatriklubi man lavastaja ammõtiti.

«Inne peris kokkusaamist teimi üte improtiatri tüütärõ. Tuud stuudiot vei läbi kooli-taja Otsa Rahel, kiä suvitas Nursi lähkül. Kutsõmi sis paigapäälseis meililistin inemiisi tiatrimängu mängmä ja tull kihvt õdak. Kokku tull säänest rahvast, kedä es usuki, et nä tiatrihuvilidsõ omma. Tüütärõ lõpun veimi läbi väiku jututsõõri ja pia-aigu kõik olli valmis tiatrit edesi tegemä,» seletäs Solvaku Paula.

Nii saigi kokko ümbrekunna tiatrihuvilinõ rahvas, kelle siän nii ehitäjit, põllu-mihi, koolioppajit ku ka opilaisi. Mõni näütlejä kut-suti ildampa kah viil mano, näütuses Kurve Kaspar. «Ma

RAHMANI JANI PILT

Kaika tiatritegijä Solvaku Paula, Trolla Agu ja Kurve Kaspar (latsõ ja piniga) Umalõ Lehele umist tegemiisist kõnõlõman.

näi hindä olõvikku nii, et olõ latsõga kotun. A ku Agu kõlisl ja ütelf, et tetäs tükkü ja mullõ om osa kah olõman, es mõista ei üteldä, paistu vahva ettevõt-minõ. Karula kogukund om mu seen valla tennü säändse ussõ, midä ma es mõista ar-vadagi, et nä mu seen olõman omma. Näütuses ilmangi es mõistnu ma arvada, et nakka koorin käümä, ja et tuu mullõ viil hirmsalõ miildüs. Sama tiatriga: ma hää meelega olõ tan, ooda joba vahtsit tükke. Midägi ei olõs sündünü, ku inemise es haardnu häräl sar-vist, ja jummal tennät, et meil tan säändse inemise omma.»

Hään mõttõn külätiaatri

Kaika tiatriklubi om Trolla Agu meelesst hään mõttõn külätiaatri. «Tan om rohkõmb võimaluise ku prohveessionaalsõn tiatrin. Mullõ sääne vabadus miildüs, et kiäki ei piä palga iist midägi tegemä. Mullõ miildüs inemiisi tetähtminõ. Ku midägi om vaia, näütuses olf vaia bussipiä-tüse silti, sis õkva pakva inemi-se vällä: ma tii, ma tuu. Egäüts avif üten, kes veidemb, kes roh-kõmb: ehitä, prooviruumi küt-

TANILASÕ TRIINU PILT

Pilt lavastusõst «Ähijärve bussipeatus».

tä. Mul ei olõ säänest kogõmust varõmb olnu,» seletäs tä.

Ütenkuun tetti tüüd ka edimädsõ tiatritükü kokkosäädmise man. «Agu tull raamiga, a kõigil olf võimalus seolõ luukerele lihha külge panda. Lõpus olf palfu ütist loomingut. Agu olf päämine vidäjäheng, a tä lask trupil panda ütist loomingut sisse. Tä es olõ uman nägemüsen kinni,» kõnõlõs Solvaku Paula.

Edimäst kõrda astuti tüküga üles Karula rahvuspargi sünnüpäävpidol minev-ä aasta

joulukuun. Kurve Kaspar kinnitäs, et näütlejä ja lavastaja jäi tüküga rahulõ ja kaeja kiti kah. «A seo om konksiga asi, tan olli uma inemise, viisaka. Ma arva, et tõõhetk tulõ Antslan ja Lüllemäel, kon omma võõramba kaeja. A mullõ paistus, et meil ei olõ midägi häbendä.»

Kuis asi periselt om, tuud saava huvilidsõ esi pia nätä. Kaika tiatriklubi astus tüküga «Ähijärve bussipeatus» üles 28. urbõkuul Antsla kultuuri-keskusõn ja 2. mahlakuul Lüllemäe kultuurimajan.

Contra luulõtus

22. urbõkuul om luulõtaja Contra 50. sünnüpäiv. Avaldami tan timä kõgõ värs-kimbä võrokeelidsõ luulõtusõ.

Mängke mäng!

Egä hummuk, ku nösõt sa sängüst, nakat mõtlõma määndsestki mängust. Elu iks täüs olku trilli ja tralli, mängi saa kulli vai pilli vai palli. Mõni mäng nõuda või kõvva muskulli, tõõsõn om vaia just ajusid trulli. Mängi saa pätti ja võmmpatrulli, Aliast, Tsirkust vai Monopolli, Simsi, Fortnite'i, Minecrafti vai LOLi, a ka niisamatõ lüvvä võit lulli, taivalõ puhku seebivii-mulli. Olõ-õi määnestki tõtõ absulli, et määnest mängu sul tulõssi mängi. Mängi võit pinni vai mulklikkõ kängi, olla võit nahkhiir vai supõrmänngi.

Mäng, mäng, mäng, kõik elu om üts põnnõv mäng. Mäng, mäng, mäng, saa ütest mängust tõnõ mäng. Egäl jõõl om uma säng ja mängul sammamuudu. Sa kae, kuimuudu jõgi mäng, ja olõ timä muudu! Mäng, mäng, mäng, om mängu ilma tuhandit. Mäng, mäng, mäng, ja mängjit mitmit miljunit. A ku om jälleki üts mäng ilma pääle luudu, sis koskil ilma nukan mäng tuud kiäki ummamuudu.

Elun iks omma ka karmimba mängu, tõnõkõrd umbõlõ pallu om mängun. Valiku ommava rassõ ja rängä, saatõsõ sepä su närve pääl mängvä. Vaihõpääil vaia kõik panda om mängu, aig-aolt tulõ ka tulõga mängi, kassi ja hiirt kõgõ mängitäs sukka, tõmmatas hanis ja mängitäs nukka. Ku sinnu periselt ründase gängi, aigu ei olõ sis ulli sul mängi, minemä panõ, et välgüsse päkä, a nii et välmist ei olõssi nätä. Lasõ politsai tegeles tuuga, sa olt umbõlõ hõivatõ muuga: kõrraldat sõpruga mänguturniiri, mängiti maffiat ja sabotüüri.

Är lasku vaivama mängmise jannu, mine ja kutsu mängjit viil manu. Mängke ja jätke kõik andsaku mõttõ, et kas tii ellu saa tõsitsõlt võtta. Tiit kõkkõ mängult vai periselt elät? Kas saa sust asja, ku päiv läbi pelat? Ah ärke kullõlgõ viginähellü, ellä saa periselt mängulist ellu. Kõiksugu hinkmine-hänkmine jätke, rõõmuga, isuga mängke ja mängke. Ku ütskõrd katski ka jätmä piät mängu, selle et üteldäs – aig minnä sängü, a no ka sängün saa edesi mängi. Uni tük pääle, ei olõ tuust hätä, selle et mängu ka unõn saa nätä.

Krossisõiduhuvilidsõ mehepoja

REINERTI ELMO

Joba viimädsõ koolitunni lõpun nakkasõ mu tütrepoja Mulla Henri ja Marten sip-lõma ja kratsma, nigu olõs kusiraudsigu püksin. Nä uut-va nädälvaihtust ja autoga krossisõitu.

A sõidus tulõ ette valmis-ta. Massinil om vaia kummõ kontrolli ja mahla moodori sisse panda. Ka massina süänd om vaia putita, et sõidus val-mis olla. Nuu massina olõ-i säändse, minka trullnoki kum-mõ kõrvõtasõ ja tiiveere pedä-jit üles otsva. Krossimassinil omma puuri seen ja poissõl sällän rõiva, mis tuld ei võta, ku midägi juhtuma piässi.

Nädälvaihtusõl jõudva rahvakrossi ringraa pääle umbõs katssada mehepoiga. Ega nä kõik kõrraga ei sõida, näid lastas valla iks jupikaupa:

moodori võimu, tsõõrõ veo ja poissõ vannusõ perrä. Kõgõ noorõmba omma katsa- kooni ütõtõistku-aastadsõ, nuu omma tulõvigutegijä. Nimä saava sõi-ta nii, et suurõmb miis, kellel luba om, istus kõrval.

Tuud krossi om peetü pia kolm aastat, sõidõtas Misson, Tervastun, Piirõjan ja Aluve-ren. Mu poisi omma egäl puul häid kotussit saanu. Om kül ka katussõ pääl oltu, lumõvalli kinni jäädü, moodorist omma mahla vällä pääsnü ja siduri kärssämä lännu, a tuu käü kõik ralli mano.

Ma olõ kül ütelnü, et laskõ iks tõisil kah võita, a kos nimä, iks gaas põhja ja minek.

Hää miil om tuust, et poissõl om uma hobi ja näist kasusõ kõva mehe, ei opi päättüisi te-gemä.

Noorõ mehe, kaegõ uma massina üle ja ehitäge ümbre. Ja sis raa pääl näemi!

PILDI ERÄKOGOST

Mulla-poisi omma pikkä aigu rahvakrossin häid kotussit saanu.

Krossisõidu aigu või minnä ka nii, nigu pildi päält nätä.

Pikne, mu hirm ja arm

PABORTI DAISY

Üldäs, et armastusõl ja hirmul om hingele pia ütene täheldüs.

Mul om piksehirm. Pallo aša saava algusõ latsõpõlvõst, nii taa piksehirm mul. Vanaimä ütël külh, et taa latskõnõ ei pelgä vannajuudastki, a vot pikset ma pelksi. Esi tä kah olle veitse süüdü tollõh.

Mu kuulmeistrist imä käve tihtipääle suvildõ kooli-oppajidõ kursuisil. Nuu olli inämbäle kuu aigu ja imä olle koskil kavvõmbal: Haapsaluh vai Värskah vai Taľnah. Ma ja vanaimä ollimõ sis katõkõistõ kotoh. Ma olli sis vast nii kuuliminegi-ian. Vanaimä esi peläs hirmsahe pikset. Takast-perrä mõtõldõn olle sõs pikset tihtisämpä ja kufalt. Vanaimä selef, et innempält olle pikne ütël kõrral lõõnõ majast mõnõ-kümne meetri taadõ kardoka-nurmõ viirde kivvi. Nelitõist-kümmend virgest ümbre kivi olli puha musta, säält es kasu inämp määnestki kardokat. Tõõnõkõrd lei pikne tõsõlõ poolõ majja kivihunikuhe, nuur pihl olle poolõs.

Novot ja ku pikne hindäst joba märki naas andma, sis vanaimä lätõs lauta, laskõs lehma ketist ja lamba- ja tsiasulu kõüdüsse vallahõ, et ku välk sisse põrotas, saasi eläjä kuigi ruttu vällä toimõnda. Esi istime kõõgih, tuhkavast kavvõmban, egä moment ussõst vällä kargaman, ku asi hullus lätt. Pääväl ollimõ kotoh, a õdagu, ku pimmes lätõs ja pikne lähkümbäle tulles, es julgu vanaimä inämp uman koton olla. Võtsõ mino handa ja lätõs koskilõ naabritõ poolõ. Ku joba väega illanõ olle, naabri puhksi sängüh, sis tõnõkõrd istime naabritõ sannaesitseh vai küünü all. Nigu sinnä ei olõs pikne meid putma saanu. A mis hirmuga tetä, tõisi inemiisi lähkol olõminõ andsõ julgust. Ku pilv kavvõmbalõ lätõs, tõlsseme jälki kodo.

Ellime tuukõrd külältki kehväste, suurt kraami ega raharikust olõ es. A vanimä kopsõ kokko lavvust kimmä kasti, sinnä pandsõ mõnõ umakoe-tu sängülinä ja käteräti, vast mõnõ parõmba rõivapulsti kah, et ku maja piksest pala-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

ma lätt, sis peris pallas es jäässi. Kast olle uibuaiah vana sitkapuhma all. Raharikust olõki es, võiolla tuu pisku olle vanaimäl hindä karmanihe pantu. Tuu elotusõ pikse puult palama lüümine olle vanaimäl suurõs murõs. Ku imä kotoh olle, sis olle vanaimä kah rahulikumb.

Ütël kõrral, olli vast sis nii kümnene, lätõs imä ja esä lehmi plukitama. Ma kah muidoki tirgassi ütõh. Olle sääne puul-pilvealonõ lämbepuulne õdagupuul. Üts väikõkõnõ hall pilvelunt saisõ umbõs mi kotsil. Es mõista tuust nigu midägi pelätä, ku äkki kävi ilmatu kõva kõrgähtüs. Leie hellelt väлки ja kõrgähf kõvastõ. Imä haarsõ lehmi ketti kaalast är arotama, et ravvanõ asi, tõmbas pikset lähkesele. Lehma es mõista tulnust vabahusõst midägi arvada, kügrüti sälg nõtsku sääł tollõ mürinä pääle õigõ totolt. Mürisf viil mõnõ kõrra ja naas äkiste kõvastõ sadama. Nii kafatsõ ku lehma lasiva kodo poolõ padavai jalga. Pikset inämp es olõ lähküil, kavvõmbal viil tūmist. Sado kestü uma kolm üüd-päivä. Ütõldi, et ku pikne tulõ üles Vinne-maa puult, sõs satas kolm päivä. Tuukõrd tuu pilv tulles külh jumala taivast ja hiidüf meid kõrralikult.

Perähpoolõ, ku ma esi joba ammõtõh olli, tulli ütõl tüüpäävõ lõpul bussiga kodo. Näie, et kodo puul olle hirmsahe tinnõ pilv üleväh ja pikne pilsõ välkõ ja karkse hoolõga. Olli murrõh, kuis ma kesk vihma ja müristämist kodo saa. A tollõs aos, ku ma umma bussipiätüste jõudsõ,

olle vihm üle ja pilv Võro poolõ edesi lännü.

Jõudsõ sis kodo. Vanaimäkene istõ tagatarõh sängüveere pääl ja kõnõl, et ei tiia, mis tan olle, et maru kārāk kävi. Tä olle mõtõlnu, et nüüt külh pikne sisse lei, olle vāävlihausu kah tundnu. Olle jäänü uutma, kas kuuld tulõ praksnat: sis tiid, et maja palas ja piät vällä pagõma. Ku julõs lähembält kaia, sõs nägi, et ei pala joht, a kõõgih olle voolulugõjast – sõs olliva nä sääntse lihtsäkse, koskil saina pääl, kost vuul sisse tulles – korgi purus ja vällä lõõnõ.

Naksimõ asja katõkõistõ uurma. Tuu lüük, arvada et kerä-välk, olle lugõjast sisse tulnu ja müüdä juhõet ussõ kotsilt tõistõ tarrõ lännü. Säält es olõ edesi juhõet pite lännü, olle ahu truubi slepehe lännü, sääł olle tükü kivvi vällä lõõnõ. Kohe tä edesi lätõs, jääse tiidmädä. Voolumõõt-ja sai är parandõdus ja elo lätõs edesi. Vanaimä olle sis joba päält katsakümne ja ütõl, et nii vanalt tä pikset inämp ei pelgä, et ku tä om surmas ette nättü, sõs surm tulõ, ja ku ei olõ, sõs eläs edesi. Ja elligi ütõsäkümnetes.

Mõni aasta ildampa, ku ellime joba kõik vanatädi man, lätõsime imäga ütõ uma külä naasõ poolõ sünnüpäävāle. Võisõ nii lõikuskuu aigu olla. Joba päivä kõmõsf pikne siin ja sääł. Sünnüpäävāle minemätä kah es saa jättä.

Peime torõdalt sünnüpäivä. Kesküüse nõstime kombõperi sünnüpäävälatsõ üles, seime krõnglit ja jõime tervõsenapsu. Kaime külh, et jälki sääd ütõ piksepilv hinnäst väega lähko-

he. Naksime sis kolmõkõistõ naabrinasõga rutustõ kodo tulõma. Leenu püürse tiiharon uma kodo poolõ, timä elli säälsamah lähküüh. Tä kutsõ külh hindä poolõ, a imä ütõl, et läämi iks edesi kodo poolõ, vast jõvvami inne kodo, ku pilv peris üles tulõ. Väлку pesse nii, et kõik olle ümbretsõõri valgõ, ja mürin tulles kah kõrrast lähkümbāle ja lätõs kõvõmbas.

Jõudsõmi vast paarsada meetrit astu, ku näime, et väлк lei meist nii saa meetri päāle suuviirsehe kivihunikuhe. Väлк olle terävä sinitse-lilla valgusõga ja kävi kõva kār-gahtüsõga ütõtaigu. Vāävlihausu lei kõik kotusõ kõrrapāält täüs. Ma küküti hirmuga maaha ja rüükse immä. Imä jäl kākse, et hoiāmõ ütõstõsõst kavvõmbalõ: ku piäsõigi vahtsõstõ lüümä ja mi jäämi ette, sis vast tõnõgi pāsõs. No egā-tahõs pāsõsime mõlõmba tuukõrd õnnõ perätü hiitümisõga. Peräh Leenu kõnõl, et timä olle jõudnu uma maja trepi päāle, ku tuu kārāk kävi, olle ütõsjago murrõn mi peräst.

Viimāne kõrd, ku viil veidü nigu hirmu tundsõ, olle sääł-samah maal. Ma olli ütõsindä kotoh, ku pilv üles tulles. Istõsõ lesõ pääl ja oodi, kas tulõ lähküle vai lätt kavvõmbast. Pikne kārķse ja välguf mehe-muudu ja vihma vali nigu pangist. Ku vihm vähämpāle jäi, lätõs vällä. Kardokavirkse olliva veereni vett täüs. Koloraado mardika ujosi vii pääl. Mi maja olle mäveere pääl. Maaparandusõ kraavist olle kõrrapāält jõgi saanu. Kraavi otsah olle meil lump, tuu olle nigu järv ja säält läbi lahmas vesi alla orgo, kandsõ muta, liiva ja haina kõigi koloraado-dõga ütõh.

Ku nüüt tuust piksearmastusõst kõnõlda, sõs timāga om nigu pallõdõ ilõsidõ asjuga. Mullõ miildüs esierānis üüse ja kavvõmbast vahti tedä timä lõpmaalda ilõsa tulõvärgi ja võimsa müristämise peräst. A vōi ka trehvātä nigu mõnõ kinä naistõrahvaga, et niikavva, ku kavvõst kaet, om illos, ülesmukit ja kinä, a lähküst vōi olla väega hõel ja sant.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebāse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Kalja-Manda

Umal aol tulli kevājā, ku ilma lämmās lätõs, Võro liina uulitsidõ päāle taarimüüjä. Taar olf kõllatsõn vaadin ja küle pääl verrev kiri «Kali». Võrol olf vahēpāäl mitu taarimüüjät, a kõgõ kuulsamb noist olf Manda. Timä taari peeti esierānis hāās.

Tõsõ müüjä lasi esiki jutu vallahõ, et tä pruuk taari tege-mise man määndsõtki võlssvõt-tit, nõiakunsti ja midä kõkkõ viil. A Manda ütõl tuu päāle, et kõgõ tähtsāmb om, et taar olõssi puhtast värskist kraamist tēttü.

Oppusõ, kuis hāād taari tetä, olf Manda saanu uma esä käest, kiā olf külän kõgõ parõmb ollõ-

meistri. Manda olf esä kõrvalt hoolõga tähele pandnu, kuis tulõ tetä, ja säält olliki timä tarkusõ peri, es olõ määnestki nõiakunsti.

Manda man käve taari ost-man nii eestlāse ku vinlāse ja ku piiri vallahõ lätõs, naksi ka suumlasõ timä taari nõudma. Inemise saisi peris taarisaban.

Ku ilm olf vihmane, taar nii ruttu es lāā, inemise es taha tedä juuva. A Manda passõ tuugi-poolõst vaadi man ja kutsõ, et ostkõ siist, siin om hāā taar. Üts esimuudu kommõ olf Mandal kah. Ku vaat tühās sai, lei tä rus-kuga vasta vaadi külge ja ütõl: «Tühi! Hārg ei nüssā ināmb. Tulkõ hummõn tagasi!»

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Kõomahla aig

Ma kuuli raadiost, et mõnõ inemise naka-i iks tuuperäst veidemb limmonaati ostma, et mass päāle pandas. Nä arvasõ viil, et tuu avita-i tervüse hoit-misõlõ ütõn. No las nä ostva, sõs saa vähämbält riik pallo massurahha. A peräh massa-i hādāldä, et poodih om kõik kallis ja jõvva-i lihha osta. Ku

tsukrujuukõ jõvvat osta, sõs rahha iks jakkus.

A ku tahat iks makõt juuva ja rahha kokko hoita, otsi vällä oherd ja mine mõtsa kõivo tik-kama. Vahrõrmahl tsilgus joba ammu, ni kõomahla jakkus viil tüküs aos. Tuu makõ ja tervüst täüs juuk om umast mõtsast õkva priilt võtta. Jāās viil keld-rihe pandmisõski.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada **üte nädäli joosul meiliaadrõssi päāle** latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmāhe ka **postiaadrõs**.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevā kõrra vastus: VAHTSÕLIINA.

Avvohinna saa JÕGISUU KASPAR (11) Sõmmõrpalost.

Mõtõlõ', miä om pildi pääl. Sõs kiroda' joonõ päāle tuu täht, midä om sõnan kats. Ku kirotat õigõ tähe, tulõ noist kokko sõna. Kokko saat kolm sõnna. Midä nuu' eesti keeli tähendäse'?

massin
s